

**Муниципальное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа № 22
имени полного кавалера Ордена Славы
Коняева Виктора Михайловича**

"РАССМОТРЕНО"

Руководитель МО
 Козаева А.Б..
Протокол № _____
от "31" "08" 2017 г.

"СОГЛАСОВАНО"

Директор СОШ № 22
 Ситохова З.С.
"31" "08" 2017 г.

"УТВЕРЖДЕНО"

Директор МБОУ СОШ № 22
 Ситохова З.С.
"01" "09" 2017 г.

РАБОЧИЕ ПРОГРАММЫ

**Осетинскому языку и
литературе**

10-æм къласы ахуырдауты зонындзинæдтæ æмæ арæхстдзинæдтæ предметæй

Скъоладзаутæ хъуамæ зоной:

- 10-æм къласы æвзагæй цы темæтæ сахуыр кодтой, уыдонæн сæ сæйрагдæрты раиртæстытæ;
- хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мырты хицæндзинæдтæ, сæ растдзурынад;
- æрбайсгæ дзырдты растдзурынад;
- цавды æгъдæуттæ;
- дзырдтæ сæ мидисмæ, нысаниуджытæм æмæ тематикон къордтæм гæсгæ цавæртæ сты, уый;
- дзырдты семантикон æмæ стилистикон къордтæ;
- уæгъдибар æмæ æнауæгъдибар дзырдбæстытæ;
- фразеологион синонимтæ æмæ антонимтæ;
- фразеологион иуæгты стилистикон миниуджытæ;
- этикетон ныхасы формулæты тематикæ æмæ æвзагон арæзт;
- дзырды арæзт æмæ дзырдаразæн мадзæлттæ;
  - ныхасы хæйтты сæйраг грамматикон миниуджытæ;
- орфографион æмæ пунктуацион æгъдæуттæ;
- литературон æмæ диалектон ныхас;

- æмбарынаæдтæ: фысгæ æмæ дзургæ ныхас, ныхас кæныны сферæтæ, монолог æмæ диалог;
- диалогон ныхас монологон ныхасæй иртасын;
- литературон æмæ стилистикон нормæтæ;
- лексикон-грамматикон стилистикон мадзæлттæ;
- текстты хуызтæ;
- ныхасы стильтæ æмæ сæ ’взагон миниуджытæ;
- ирон æмæ дыгурон æвзæгты иуæй-иу лексикон-грамматикон хицæндзинаæдтæ.

Скъоладзаутæ хъуамæ араехсой:

- хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мыртæй сæ миниуджытæм гæсгæ пайда кæнынмæ;
- дзырдтæ æмæ дзырдты къордты цавд раст æвæрын æмæ дзурынмæ;
- дзырдтæ æмæ дзырdbæстыты алы хуызтæй ныхасы уавæрмæ гæсгæ пайда кæнынмæ;
- фразеологион здæхтытæй пайда кæнынмæ;
- алыхуызон дзырдарæзтон мадзæлтты фæрцы хъæугæ дзырдтæ аразынмæ;
- дзырдтæн сæ грамматикон формæтæ хынцгæйæ, дзырdbæстытæ, хъуыдыйæдтæ æмæ алыхуызон тексттæ аразынмæ;
- ныхасы темæ æмæ нысанмæ гæсгæ диалогтæ аразын æмæ сæ пайда кæнынмæ;
- ныхасы æмæ æвзаджы стильтæ кæрæдзийæ хицæн кæнынмæ;
- этикетон формулатæй ныхасы уавæрмæ гæсгæ пайда кæнынмæ;
- фарстæн раст дзуапп æвзарынмæ;

- ныхас дарддæр хæццæ кæнынмæ;
- диалоджы стереотипон æвзагон мадзæлттæй пайда кæнынмæ;
- диалогон ныхасæй монологон ныхас аразынмæ;
- бæлвырд темæйæ быцæу ныхас аразынмæ;
- текст пунктуацийы æгъдæуттæм гæсгæ æвзарынмæ;
- литературон ныхас диалектон æмæ æндæр ныхасæй иртасынмæ;
- тексты темæ (дæлтемæтæ) æмæ идейæ бæрæг кæнынмæ, пылан ын аразынмæ æмæ йæ уыцы пыланмæ гæсгæ фыссынмæ (дзурынмæ);
- тексты темæ æмæ дæлтемæтимæ баст дзырдты къордтæ амонынмæ;
- тексты цы стилистикон мадзæлттæ ис, уыдон иртасын æмæ сын сæ хæстæ æмбарын кæнынмæ;
- дзырдтæ æмæ æнгом дзырdbæстытæй сæ лексикон, грамматикон æмæ стилистикон нысаниуджытæм гæсгæ пайда кæнынмæ;
- тексттæ алыхуызон стильтæм гæсгæ аразынмæ;
- текст кæронмæ фыссынмæ, сæргонд ын хъуыды кæнынмæ;
- рефераттæ, хъусынгæнинагтæ, докладтæ, гыццыл сочиненитæ цæттæ кæнынмæ;
- текст мидисджын хæйттыл дих кæнынмæ;
- тексты мидисæй хатдзæгтæ кæнынмæ;
- алыхуызон рæдыдтытæ раст кæнынмæ;
- хуымæтæг æмæ вазыгджын хъуыдыйæдты, комкоммæ ныхасы æрхæцæн нысæнттæ раст æвæрынмæ;

- этикетон формулæтæ æмæ æвзагон штаптæй ныхасы уавæрмæ гæсгæ пайда кæнынмæ;
- алыхуызон æвзæрстытæ кæнынмæ.

2. ПРЕДМЕТЫ МИДИС

Кусæн программæмæ хаст æвзаджы хæйттæ (темæтæ):

№	ПРЕДМЕТЫ МИДИС
I	НЫХАС. Ныхасы æмбарынад. Ныхасы уавæр. Дзургæ æмæ фысгæ ныхас. Диалогон æмæ монологон нхас. Диалоги архайгæйæ (ныхасгæнгæйæ), хъæугæ информаци райсыны тыххæй фæрсын, фæрстытæн дзуæппытæ дæттын. Диалоджы алы хуызты архайгæйæ, пайда кæнын уæздан ныхасы фæрæзтæй. Диалог йæ райдайæнмæ гæсгæ кæронмæ хæццæ кæнын. Ног æрмæгмæ хъусын кæнæ йæ кæсын æмæ йын йæ мидис æххæстæй кæнæ цыбырæй дзурын. Тексты мидис пъланмæ гæсгæ йе æнæ уымæй дзурын. Тексты лæвæрд информацимæ хи цæстæнгас æвдисын. Диалогон ныхас монологæй ивын. Ныхас кæнгæйæ, æвзаджы фæрæзтæ æвзарын, дзурæг йæ размæ цы нысан, хæстæ æвæры, уымæ гæсгæ. Текст аив æмæ æмбаргæ каст кæнын, раст интонацимæ, амонын дзы ныхасы хуызтæ. Тексты темæ æмæ сæйраг хъуыды иртасын, сæргонд ын хъуыды кæнын. Тексты мидис цыбырæй кæнæ æххæстæй фыссын.

II	НЫХАСЫ АРХÆЙДТЫТÆ. Ныхасы архæйдтыты хуызтæ: кæсын, хъусын (аудировани), дзурын, фыссын. Ныхасы хуызтæй пайда кæнын зонын. Тексты (ныхасы) хъуыды æмбарын кæнын, бæлвырд кæнын. Информаци логикон æгъдауæй раст æвдисын. Ныхасы темæ, стиль бæлвырд кæнын. Ныхасы алы хуызтæй пайда кæнын. Литературон æмæ стилистикон нормæты домæнтæм гæсгæ ныхас аразын. Тексты æвзаджы хицæндзинæдтæ амонин. Стыльты миниуджытæ бæрæг кæнын.
III	ТЕКСТ. Тексты æмбарынад, тексты æууæлтæ. Тексты темæ, йæ сæйраг хъуыды. Микротемæ. Тексты хæйтты бастдзинад. Абзац куыд тексты хай. Тексты функционалон хуызтæ: таурæгъон, æрфыстон, тæрхон. Средства связи предложений и частей текста. Тексты структурæ. Тексты пълан, йæ аразæг хæйттæ. Текстæн анализ кæнын. Текст хæйттыл дих кæнын, пълан ын аразын. Тексты хæйтты бастдзинад сбæрæг кæнын. Тексты темæ, сæйраг хъуыды бæлвырд кæнын. Сæ нысаниуæг æмæ стилистикон хуызтæм гæсгæ алыхуызон тексттæ аразын зонын. Тексты рæдыдтытæ раст кæнын. Текстæн пълан аразын, тезистæ цæттæ кæнын.
IV	ИРОН ÆВЗАДЖЫ ТЫХХÆЙ ИУМÆЙАГ ЗОНЫНДЗИНÆДТÆ. Ирон æвзаг – ирон адæмы уд æмæ зонд, ирон адæмы культурæйы хæзнадон; ирон æвзаг у ныхас кæныны, хъуыдытæ æргом кæныны фæрæз, нæ адæмы царды тыххæй зонындзинæдтæ кæрæдзийæн дæттыны фæрæз. Ирон æвзаджы бынат иннæ æвзæгты ’хсæн. Ирон æвзаджы диалекттæ æмæ ныхасыздæхтытæ. Литературон æвзаг ирон диалекты бындурыл. Литературон æвзаг дыгурон диалекты бындурыл. Литературон æвзаг æмæ диалекттæ, ныхасыздæхтыты ахастдзинæдтæ. Ирон æвзаджы рæзт. Ирон æвзагзонынады историйæ. Ирон æвзагзонынады

	зынгæ ахуыргæндтæ. Коммуникативон арæхстдзинадты нысаниуæг. Литературон æвзаджы хицæндзинад диалекттæ æмæ ныхасыздæхтытæй. Ирон æвзаджы рæсугъддзинад, йæ хъæздыгдзинад. Ирон æвзаджы аивгæнæн мадзæлттæ.
V	ФОНЕТИКÆ ÆМÆ ОРФОЭПИ. Фонетикайы æмбарынад. Мыр æмæ дамгъæ. Мырты равзæрд. Хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мырты равзæрды хицæндзинадтæ. Хъæлæсон мыртæ. Æмхъæлæсонтæ. Хъæлæсонты фембæлд дзырды кæрон æмæ иннæ дзырды райдайæны. Сæ растфыссынад. Уæнг. Дзырд иу рæнхъæй иннæмæ хæссыны æгъдæуттæ. Цавд. Цавды æгъдæуттæ хицæн дзырдты. Цавд æвæрыны æгъдæуттæ дзырдтæ æмæ дзырдты къордтыл; æмхъæлæсонты растдзурынад; ирон æмæ дыгурон диалектты иуæй-иу грамматикон хицæндзинадтæ; фонетикон, дзырдарæзтон, лексикон æмæ морфологион æвзæрстыты фæтк.
VI	МОРФЕМИКÆ ÆМÆ ДЗЫРДАРÆЗТ Морфемикæ куыд æвзагзонынады хай. Морфемæ куыд дзырды тæккæ къаддæр нысаниуæгджын хай. Æмуидагон дзырдтæ. Бындур æмæ кæрон. Афтид кæрон. Удаг, разæфтуан, фæсæфтуан æмæ кæроны хæстæ дзырды мидаг. Дзырды бындур. Дзырдты морфемон æвзæрст. Хъæлæсонты æмæ æмхъæлæсонты кæрæдзийы ивынад. Дзырдарæзт куыд лингвистикайы хай. Дзырдарæзты сæйраг мадзæлттæ ирон æвзаджы. Вазыгджын дзырдтæ; сæ растфыссынад. Дзырдарæзтон æвзæрст. Дзырдарæзты сæйраг мадзæлттæ; номдартæ æмæ миногонты дзырдарæзт; вазыгджын дзырдтæ æмæ цыбыргонд вазыгджын дзырдты растфыссынад; хуымæтæг æмæ вазыгджын мивдисджыты арæзт; мивдисæджы разæфтуантæ;

	ирон æмæ дыгурон диалектты иуæй-иу грамматикон хицæндзинæдтæ.
VII	ЛЕКСИКОЛОГИ ÆМÆ ФРАЗЕОЛОГИ. Лексикæ куыд æвзагзонынады хай. Дзырд куыд æвзаджы иуæг. Дзырдты бастдзинад сæ кæрæдзиимæ сæ мидисмæ гæсгæ. Лексикон бастдзинæдты фæрæзтæ тексты хъуыдыйæдты 'хсæн. Дзырдты лексикон нысаниуæг. Дзырдты тематикон къордтæ. Æппæтадæмон дзырдтæ. Бындурон ирон дзырдтæ. Æндæр æвзæгтæй æрбайсгæ дзырдтæ. Диалектизмтæ. Профессионализмтæ. Архаизмтæ. Историзмтæ. Неологизмтæ. Иунысаниуæгон æмæ бирæнысаниуæгон дзырдтæ. Метафорæ. Метоними. Омонимтæ. Синонимтæ. Градаци. Антонимтæ. Антитезæ. Оксюморон. Æрбайсгæ дзырдтæ. Диалектизмтæ. Сæрмагонд лексикæ: терминтæ æмæ профессионализмтæ. Зæронд дзырдтæ æмæ неологизмтæ. Лексикон æвзæрст. Фразеологи куыд æвзагзонынады хай. Фразеологион дзырdbæстытæ. Уæгъдибар æмæ æнæуæгъдибар (æнгом æмæ æнæдихгæнгæ) дзырdbæстытæ. Фразеологион синонимтæ, антонимтæ æмæ омонимтæ. Фразеологион дзырдуат. Дзырдты комкоммæ æмæ ахæсгæ нысаниуджытæ; ирон æвзаджы лексикæйы дих: æппæтадæмон дзырдтæ, бындурон ирон дзырдтæ æмæ æндæр æвзæгтæй æрбайсгæ дзырдтæ æ. æнд; дзырдтæ æмæ фразеологизмты алы хуызтæй пайда кæнын.
VIII	МОРФОЛОГИ. Морфологи куыд æвзагзонынады хай. Сæрмагонд æмæ æххуысгæнæг ныхасы хæйттæ: номдар, миногон, мивдисæг, нымæцон, фæрсдзырд, номивæг, разæвæрд, фæсæвæрд, бæттæг, хайыг, æвастхъæр. Сæ иумæйаг характеристикæ, грамматикон хицæндзинæдтæ. Ныхасы хæйтты хицæндзинæдтæ иртасын. Морфологион æвзæрст. Ныхасы хæйтты синтаксисон хæстæ.

	Морфологийæ цы зонындзинæдтæ райстой, уыдонæй практикон куыстыты пайда кæнын зонын.
IX	СИНТАКСИС. Синтаксис куыд æвзагзонынады хай. Синтаксисы сæйраг иуæгтæ: дзырдбаст, хъуыдыйад, текст. Дзырдбаст. Хъуыдыйад. Хуымæтæг хъуыдыйад. Хъуыдыйады хуызтæ загъды нысанмæ гæсгæ: таурæгъон, фарстон, разæнгардгæнæн. Хъæрон æмæ æнæхъæрон хъуыдыйæдтæ. Хъуыдыйады сæйраг уæнгтæ: сæйрат, зæгъинаг. Хъуыдыйады фæрссаг уæнгтæ: æххæстгæнæн, бæрæггæнæн æмæ фадатон дзырдтæ. Хуымæтæг даргъ æмæ хуымæтæг цыбыр хъуыдыйæдтæ. Хъуыдыйæдтæ æмхуызон уæнгтимæ. Сидæн. Æрхæцæн нысæнттæ хъуыдыйады сидæнимæ. Бавæргæ дзырдтæ, дзырдбæстытæ æмæ хъуыдыйæдтæ. Иувæрсыг хъуыдыйад: бæлвырдцæсгомон, æбæлвырд-цæсгомон, иумæйагцæсгомон, æнæцæсгомон хъуыдыйæдтæ; номхуындон хъуыдыйæдтæ. Æнæххæст хъуыдыйæдты арæзт. Æнæххæст хъуыдыйæдтæ диалог æмæ вазыгджын хъуыдыйæдты. Хъуыдыйады иртæстгонд уæнгтæ. Комкоммæ ныхас. Вазыгджын хъуыдыйад. Бабæтгæвазыгджын хъуыдыйад æмæ йæ хицæндзинæдтæ. Домгæвазыгджын хъуыдыйад æмæ йæ хицæндзинæдтæ. Уæлæмхæст хъуыдыйæдты сæйраг хуызтæ. Æнæбæттæг вазыгджын хъуыдыйад æмæ йæ хицæндзинæдтæ. Æнæбæттæг вазыгджын хъуыдыйады хæйтты ахаст кæрæдзимæ сæ хъуыды æмæ хъæлæсы уагмæ гæсгæ. Æрхæцæн нысæнттæ æнæбæттæг вазыгджын хъуыдыйæдты.

X	СТИЛИСТИКÆ. Стилистикайы æмбарынад. Официалон-хъуыддагон, наукон, публицистикон æмæ дзургæ ныхасы стильтæ; се 'взагон арæзт. Аив литературон стиль, йæ хицæндзинад иннæ стильтæй. Лексикон, фразеологион æмæ грамматикон синонимтæ. Сæйраг домæнтæ дзургæ æмæ фысгæ ныхасмæ: мидисджын уæвын, логикон æгъдауæй раст уæвын, литературон æвзаджы нормætæн дзуапп дæттын; аивадон-нывгæнæн æмæ æндæр лексикон-грамматикон, стилистикон фæрæзтæй хъæздэг уæвын. Æвзаджы сыгъдæгдзинад. Стилистикайы æмбарынадтæ; тексты хуызтæ æмæ ныхасы стильтæ; дзургæ æмæ фысгæ ныхасы хицæндзинадтæ; тексты арæзт; стильтæ, се 'взагон миниуджытæ; æвзаджы тыххæй иумæйаг зонинагтæ; ирон æмæ дыгурон диалектты иуæй-иу грамматикон хицæндзинадтæ.
XI	РАСТФЫССЫНАД: ОРФОГРАФИ ÆМÆ ПУНКТУАЦИ. Орфографи куыд растфыссынады æгъдæутты системæ. Орфограммæйы æмбарынад. Орфограммæ. Орфографийы принциптæ. Орфографион æгъдæуттæ. Орфографион æвзæрст. Хъæлæсонты æмæ æмхъæлæсонты растфыссынад. Стыр дамгъæ. Дзырд иу рæнхъæй иннæмæ хæссыны æгъдæуттæ. Орфографион дзырдуат. Пунктуаци куыд æрхæцæн ысæнтты системæ. Æрхæцæн нысæнтты функцитæ. Æрхæцæн нысæнттæ хуымæтæг æмæ вазыгджын хъуыдыйæдты, комкоммæ ныхасы, диалоджы, хъуыдыйады цитатæимæ. Орфографион æмæ пунктуацион уынынад. Орфографион æмæ пунктуацион нормætæм хъус дарын. Орфографион дзырдутæй пайда кæнын.

Къалиндарон-тематикон пълан

34 сах

Афæдзы 1-аг цыппæрæм хай									
Æвзаджы темæ	Ныхасы темæ	Къуыритæ	Сахæттæ	Фонетикæ Орфоэпи Орфографи	Лексикологи	Дзырдты структурæ Дзырдарæзт	Морфолог и Синтаксис Пунктуаци	Стилистика Дзурын Ныхасмæ хъусын	Нымæц
		1-9	9						
Фонетикæ. Мыртæ æмæ дамгъæты бастдзинад	Удварны хæзнатæ: 1-аг дæлтемæ: «Ды дæ мæ цин, мæ цардамонд, Фыдыбæстæ...»		1	Мыртæ [з], [с] [ц], [дз] -йы растдзурынад иронау æмæ дыгуронау [х] ирон æмæ уырыс. æвз.	Тексты дзырдты нысаниуджытæ	Разæфтуантæ æм- æмæ æнæ-йы фæрцы арæзт этикон æмбарынадтæ	Дзырдты морфологи он арæзт	Аргъæн æн дзырдтæ тексты	
Хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон мырты ивынад	Удварны хæзнатæ: 2-аг дæлтемæ: «Адæймаджы ном кад æмæ радимæ хæссын»		1	Орфографий ы принциптæ		Дзырдты арæзт бæрæг кæнын	Тексты æрхæцæн нысæнтты æвæрд æмбарын кæнын		
Уæнг. Цавд.	Удварны		2	Дзырдтæ раст	Дзырдты		Ныхасы	Монолог	

Цавды æгъдæуттæ. Акцентуалон къордтæ	хæзнатæ: 3-аг дæлтемæ: «Сылгоймаджы намыс, æфсарм æмæ рæсугъддзинад». Лæгдзинады бæрæггæнæнтæ			кæсын сæ цавдмæ гæсгæ	нысаниуджытæ амонын		хæйттæ æмæ зæгъинагты хуызтæ бæрæг кæнын	он ныхас аразын Фæрстыт æн дзуаппыт æ дæттын	
Лексика. Дзырдты бастдзинад кæрæдзиимæ сæ мидисмæ гæсгæ	Ирон национ культура. Хетæгкаты Къ.- нывгæнæг		1	Литературон дзурынады норматæ бæрæг кæнын			Ныхасы хæйтты хуызтæ бæрæг кæнын Синтаксисон æвзæрст кæнын	Тексты стиль бæрæг кæнын	
Лексикон бастдзинады фæрæзтæ тексты хъуыдыйæдты æхсæн	Нарты кадджыты темæ ирон нывкæнынады		1			Нывкæнынад имæ баст терминты арæзт бæрæг кæнын			
Дзырды лексикон нысаниуæг. Дзырдты тематикон къордтæ	Рæвдауæн дзырдтæ		2	Дзырдты растфыссынад бæрæг кæнын	Дзырдты тематикон къордтæ Бирæнысан иуæгон дзырдтæ		Бæрæг кæнын дзырдты грамматикон нысаниуджытæ Æрхæцæн нысæн. æвæрыны æгъдæуттæ хъуыдыйæд	Терминты хуызтæ амонын Тексты стилон бæрæггæнæнтæ агурын	

							ты		
Омонимтæ	Ирон зарæг героикон зарджытæ «Бæрзонд ном у – хæстон лæппу, салдат!»		1	Дзырдты растфыссына д бæрæг кæнын				Тексты амонын æнкъарæ нджын дзырдтæ æмæ сæ хæстæ	
Афæдзы 2-аг цыппæрæм хай									
		10- 17	8						
Синонимтæ. Градации	Ирон героикон зарджыты æвзаг. «Бæрзонд ном у – хæстон лæппу, салдат»		2		Синонимон дзырдты хицæндзин æдтæ æвзарын Тексты дзырдты мидис æмбарын кæнын	Дзырдты арæзт амонын	Ныхасы хæйттæ фæлхат кæнын		Тексты æвзагон миниуджытæбæ рæг кæнын Синонимтæй пайдакæнынад аивадон æмæ æндæр текстты

Антонимтæ. Антитезæ.Оксюморон	Хидарыны уаг		1	Мыртæ раст кæсыныл фæлтæрын Орфограммæтæ амоньын	Æвзагон æмæ контекстуалон антонимтæ иртасын	Иппæрдон дзырдты арæзт	Хъуыдыйад ы грамматикон бындур амоньын. Ныхасы хæйтты синтаксисон хæстæ бæрæг кæнын		Хи хъуыдытæ дзурыныл ахуыр кæнын Тексты темæ бæрæг кæнын, йæ стилон хицæндзинад ын иртасын	
Æрбайсгæ дзырдтæ	Ирон музыкалон аивад			Æрбайсгæ музыкалон терминтæ раст дзурын	Дзырдты равзæрд бæрæг кæнын Дзырдтæ уырыссаг æвзагæй ирон æвзагмæ тæлмац кæнын	Мивдисджыт ы формæтæ кæрæдзийæ ивын зоньын Дзырдты грамматикон нысаниуджытæ амоньын	Хъуыдыйæ дты сæ коммуникативон хæсмæ гæсгæ раст интонациимæ кæсæн		Тексты аивадон- нывгæнæн мадзæлттæ бæрæг кæнын Курдиаты ныхæстæ ахуыр кæнын	
Диалектизмтæ. Сæрмагонд лексикæ. Терминтæ æмæ профессионализмтæ	Бинонты фарн. Ирыстоньы æрдз		2	Дыгурон дзырдты мыртæ раст кæсын Диалекттæ æмæ ныхасыздæхт ыты хъæлæсон æмæ æмхъæлæсон	Литературон æмæ диалектон ныхас кæрæдзийæ иртасын. Терминтæ тематикон къордтыл дих кæнын ахуыр	Ирон æмæ дыгурон дзырдты сæйраг морфологион хицæндзинад тæ амоньын.	Дзырdbæст ытæ аразын		Текст цавæр стильмæ ахæсгæ у, уый бæрæг кæнын. Текстæн пълан аразын. Хи ныхæстæй йæ дзурын	

				мыртæ дзурыны хуызтæ амонын	кæнын					
Зæронд æмæ ног дзырдтæ	Балц Шотландимæ		1	Раст кæсут дзырдтæ хъæлæсон у æмæ æмхъæлæсон у-имæ	Æрбайсгæ дзырдты мидис æмбарын кæнын. Зæронд æмæ ног дзырдтæ кæрæдзийæ иртасын	Вазыгджын дзырдты арæзт бæрæг кæнын	Тексты æрхæцæн нысæнтты æвæрд амонын		Реферат фыссыныл фæлтæрын	
Æнгом дзырдбæстытæ Фразеологион синон., антон. æмæ омон.	Ирыстоны æрдз. Хъолайы цъити		2	Дефис æвæрыны æгъдæуттæ	Фразеологи он синон., антон., омонимтæ		Дзырдбæст ыты хуызтæ аразын, хъуыдыйад ы сын сæ синтакс. хæстæ бæрæг кæнын		Тексты бæрæг кæнын æвзагон иуæгты хуызтæ: чиныгон, дзургæ ныхасы. Текст аразын	

Афæдзы 3-æг цыппæрæм хай									
		19-28	10						
Литературон æвзаг æмæ йæ нормætæ	Национ парк «Алани»		1	Уырыссаг дзырдты растдзурынад		Чиныгон дзырдтæ аразыны	Зæгъинаг ты хуызтæ	Тексты стильаразæг лексикон	

				ирон ныхасы		аффикстæ	æмæ морфолог ион арæзт бæрæг кæнын Вазыгдж ын хъуыдый æдты арæзт амонин	фæрæзтæ амонин. Аивадон- нывгæнæн мадзæлтты функцитæ бæрæг кæнын	
Стилистика æмæ ныхасы культура. Лексика æмæ фразеологион иуæгты стилистикон миниуджытæ	Ирыстоны æрдз. Цæгат Ирыстоны- Аланийы æхсæрдзæнт æ		2	Дзурыны хуызтæ ирон æвзаджы	Чиныгон дзырдты хуызтæ бæрæг кæнын		Хъуыдый æдтæ раст хъæлæсы уагæй кæсын	Тексттæ кæрæдзиуыл барын æмæ сын сæ стилон миниуджытæ бæрæг кæнын Официалон гæххæттытæ фыссын	
Чиныгон æмæ дзургæ ныхасы фразеологион иуæгтæ	Æфсæддон намыс		1	Литературон дзурынады нормæтæ æххæст кæнын Амонин стилист. æмæ æнæст. рæдыдтытæ	Дзырдтæ æмæ фразеологизмтæн синонимтæ амонин	Дзырдты морфемæт æ бæрæг кæнын	Хъуыдый æдты граммати кон бындур амонин	Тезистæ фыссын	
Дзырдты æнкъарæнджын- экспрессивон нысаниуæг	Ирыстоны намысы лæгтæ. Абайты Васо		1	Дзырдты орфографион рæдыдтытæ раст кæнын		Дзургæ ныхасы лексика аразыны		Текстмæ байхъусын æмæ йæ æрмæгмæ	

						аффикстæ		гæсгæ дискусси саразын	
Этикетон ныхас	Сæ нæмттæ цæрдзысты мыггагмæ. Леонардо да Винчи		1		Этикетон ныхасы лексикон арæзт		Æрхæцæн нысæнттæ вазыгджы нгонд. хъ- ды	Ныхасы хуызтæ. Интервью	
Дзырдарæзт. Морфемикæ	Ирыстоны намысы лæгтæ. Хъантемыра ты бæхылбадж ытæ		1	Дзырдтæн фонетикон æвзæрст кæнын		Дзырдты нысаниуæг джын хæйттæ бæрæг кæнын	Сæрмаг.æ мæ æххуысг. ныхасы хæйттæ кæрæдзий æ иртасын	Реферат фыссын	
Морфологи. Ныхасы хæйтты грамматикон категоритæ. Хауæнты нысаниуджытæ Мивдис. Миnogми æмæ фæрссагми	Киноаивад Ирыстоны Хосгæнаен кæрдæджыт æ		1	Мивдисджыты растфыссынад бæрæг кæнын	Тексты терминтæ амонын	Номдартæ аразыны мадзæлттæ. Миnogонт æ æмæ фæрсдзырд тæ аразыны мадзæлттæ	Мивдисд жыты граммати кон формætæ амонын	Диалогон ныхасæй монологон ныхас аразын Номон ныхасы хæйттæ газеты æвзæджы	
Мивдисæджы бындуртæ. Мивдисæджы разæфтуантæ	Разамынд дæттыны сусæгдзинæд тæ		1			Мивдисдж ытæ аразыны мадзæлттæ		Текстæн конспект аразын	

Афæдзы 4-æм цыппæрæм хай

		29-34	6						
Мивдисæджы афонтæ æмæ здæхæнты нысаниуджытæ	Фыды фарн мæрдтæм нæ цæуы		1	Ивгъуыд афоны мивдисджытæ раст кæсын, орфограммæты дзы амонын	Мивдисджы ты нысаниуджытæ бæрæг кæнын	Мивдисæджы формæты транспозици	Комком. ныхасæй фæрссаг ныхас аразын	Тезисты бындурыл текст аразын	
Æххуысгæнæг ныхасы хæйттæ	Ничи нæ ферох, ницы нæ ферох				Æфсæддон терминтæ		Æххуысгæнæг ныхасы хæйтты хæстæ бæрæг кæнын хъуыдыйад æмæ тексты	Текстæн стилистикон раиртæст кæнын	
Бæттæгтæ	Мадæлон æвзаг						Бæттæгты функцитæ бæрæг кæнын хуымæтæг æмæ вазыгджын хъуыдыйæдты	Тексты ирдгæнæн мадзæлттæ æвзарын	
Хайыгтæ.Модалон дзырдтæ	Мады къæхты рæвдыд				Æрвылб. дзургæ ныхасы дзырдтæ æмæ	Æххуысгæнæг ныхасы хæйтты хæстæ хъуыдыйады		Тексты конс-пект аразын. Текст пыланмæ гæсгæ дзурын	

					фразеологиз мтæ амонин	тексты			
Разæвæрдтæ æмæ фæсæвæрдтæ. Æвастхæртæ. Мырфæзмæн дзырдтæ	Ирыстон куыд баиу сты Уæрæсеимæ					Хъуыдыйад ы хуызтæ бæрæг кæнын	Тексты пунктуацион анализ	Текстмæ гæсгæ характеристика дæттын архайджитæн	

ÆМБАРЫНГÆНÆН ФЫСТÆГ

10-æм къласы ирон литературæйы Кусæн программæ цæттæгонд æрцыд Федералон паддзахадон ахуырадон стандарты домæнтæм гæсгæ. Программæ арæзт у Ирон æвзаг æмæ литературæйы программæты бындурыл (сфидар сæ кодта Республика Цæгат Ирыстон-Аланийы Иумæйаг æмæ профессионалон ахуырады министрад, Дзæуджыхъæу, 2016).

Программæйы нысан:

- ✓ Ирон литературæ ахуыр кæныны нысанта æмæ фæстиуджытæ фæхуыздæр кæнын;
- ✓ ног ахуырадон стандартмæ гæсгæ хистæр скъолайы ирон литературæ ахуыр кæныны технологитæ ивд кæй цæуынц, уый хынцгæйæ ирон литературæйы уроктæм ивддзинадтæ бахæссын;
- ✓ хистæр скъолайы ирон литературæйы ахуыр кæныны ахадындынад фæбæрзонддæр кæнын.

Программæйы мидис:

10 къласы ахуырдауты зонгæ кæнынц ирон литературæйы нормæтимæ, ахуыр сæ кæнынц хи ныхас литературон æвзагмæ гæсгæ аразыныл. Ацы уавæрмæ гæсгæ ирон литературæйы ахуыртæ дæр арæзт сты ирон литературон æвзаджы тыххæй скъоладзаутæн зонындзинæдтæ раттынмæ.

Программæ 10 къласы куыдфæстæмæ вазыгджындæр кæны , зонгæ сæ кæны литературæйы ахсджиагдæр æмбарынадтимæ. Æвзæрст цæуынц, ахъаззаг идеон, аивадон æмæ хъомыладон ахадындынад кæмæн ис, ахæм уацмыстæ. Сæ зынгæ хай фæлвæрд у практикайæ -уыдон сты ирон классиктæ: Секъа, Арсен, Елбыздыхъо, Нигер, Малиты Геуæрги æмæ æндæрты уацмыстæ. Æрмæг æмтгæй ахъаз уыдзæн ахуырдауты дунеуынынад уæрæх кæнынаен: базондзысты адæмы цард æмæ историон цаутæ, адæмы æгъдауттæ æмæ традицитæ, кад æмæ намысы хъуыддæгтæ. Программæйы бæрæггонд цæуынц, скъоладзаутæ найзусты цы стыр тексттæ хъуамæ зоной, уыдон.

10-æм кълас ирон литературæйы

Кусæн программæйы структурæ:

10-æм къласы ирон литературæйы кусæн программæ арæзт у системондынад æмæ наукондынады принциптыл. Программæйы хъусдард цæудзæн, цæмæй йæ домæнтæ ахуыргæнджытæн уой æнцон баххæстгæнæн,

Программæ нысан кæны, литературæйы теорийæ ахуырдаутæ хъуамæ цы ног зонындынагдæтæ райсой, уыдон.

Ныхасы рæзтыл куыст фæпарахатдæр кæныны тыххæй литературæйы æмбарынадтæ лæвæрд цæуынц нихасы рæзтыл куыстытимæ æнгом бастæй, æвзаджы иуæгтæн нихасы мидæг цы ахадындынад ис, уый амонгæйæ.

Æрмæджы равæрды хынцгонд æрцыдысты хистæр ахуыргæнинагты кары хицæндынагдæтæ дæр.

Программæйы стыр бынат ахсы рацыд æрмæг фæлхат кæныныл куыст.

Программæйы бæрæггонд æрцыд ахуыры азы сахæтты нымæц, алы темæйæн дæр дзы цас лæвæрд цæуы, уый.

Кусæн программæйы нысан æмæ хæстæ

Программæйы сæйраг нысан: ахуырадон предмет "Ирон литературæ" 10 къласы ахуыргæнинагтæн дæтты зонындынагдæтæ сæ мадæлон æвзаджы тыххæй, рæзын сын кæны сæ æвзаджы æмæ нихасы арæхстдзынагдæтæ. 10 къласы Кусæн программæйы нысан у: ахуырдауты æвзаджы æмбарынадтимæ базонгæ кæнын, практикон æгъдауæй сæ пайда кæныныл фæцалх кæнын. 10 къласы скъоладзаутæ ахуыр кæнынц поэзи æмæ прозæйæ хицæн уацмыстæ. Уыдон сты аив æмæ мидисджын . Хистæр скъоладзаутæ сæ хорз кæй бамбардзысты, уый дызæрдыггаг нæу. Ардæм хаст цæуынц

хицæн уацмыстæ дунеон классикон литературæйæ. Уыдон стыр ахъаз сты ФГОС –мæ гæсгæ, ахуырдаутæн сæ зондахаст рæзын кæнынæн. Ацы кусæн программа домæ дарддæр дæр скъоладзауты кæсын æмæ дзурыныл ахуыр кæнын. Уацмыстæ æвзаргæйæ æрмæг æнæмæнгæй баст цæуы дунеон æмæ уырыссаг литературæимæ. Ахуырдаутæ хъуамæ æрмæст ирон литературæ ма ахуыр кæной, фæлæ ма зонгæ кæной иннæ адæмты культурæ æмæ литературæимæ дæр.

Литературæ амонæн баст цæуы аивады æндæр хуызтимæ (предметты 'хсæн бастдзинад; йæ нысан у скъоладзаутæм раст зондахаст æвзæрын кæнын, уыдонæн ахуырад æмæ куыст уарзын кæнын). Адæмы историон-хъайтарон традицитæ рæзгæ фæлтæрæн хицæн кæнынц патриотизм æмæ гуманизмы æнкъарæнтæ æмæ идейæтæ. Ацы программæйы фæрцы аив литературæ уыдонæн хъуамæ суа сæ монон царды хай.

Программæйы сæйрагдæрыл нымæд цæуы *коммуникативон* компетенцитæ (арæхстдзинадтæ), *культурæамонынады* (*культуроведческая*) компетенци рæзын кæнын.

Коммуникативон компетенци (арæхстдзинад) амонæн, цæмæй скъоладзаутæ арæхсой ныхасы хуызтæй (дзургæ, фысгæ, хъусгæ) пайда кæнынмæ, ныхасы уавæртæм гæсгæ арæхсой сæ ныхас аразынмæ.

Культурæамонынады (*культуроведческая*) компетенци – ирон литературæ ирон адæмы культурæимæ зонгæ кæнынæн фæрæз кæй у, уый æнкъарын; литературæйы бастдзинадтæ истори æмæ адæмы культурæимæ, ирон ныхасы этикетон нормæтæ зонын, пайда кæнынмæ сæ арæхсын.

Иумæйаггæй ахуырадон предмет "Ирон литературæ" сæйраг хæстæ сты:

- ахуырты скъоладзаутимæ хъомыладон куыст кæнын;
- логикон хъуыдыкæнынады рæзтыл кусын;

- скъоладзауты фæцалх кæнын хиуыл кусыныл, ирон æвзаг хибарæй ахуыр кæныныл;
- иумæйаг ахуырадон арæхстдзинадтæ рæзыныл куыст (удгоймагон, регулятивон, зонындзинадтæ исыны (познавательный), коммуникативон).

Предметы хицæндзинад:

Ирон литературæ у ирон адæмы уд æмæ зонд, ирон адæмы культурæйы хæзнадон; ирон литературæ у ныхас кæныны, хъуыдытæ æргом кæныны фæрæз, нæ адæмы царды тыххæй зонындзинадтæ кæрæдзийæн дæттыны фæрæз. Ранымæд уавæртæ амонынц предметы хицæндзинад: ирон литературæ хъæздыгдæр æмæ мидисджындæр кæны скъоладзауты миддуне, сæ дунембарынад; ирон литературæйы фæрцы сывæллæттæ базонгæ уыдзысты сæ рагфыдæлты историимæ, нæ адæмы культурæ æмæ царды уагимæ.

Литературæ канд хъуыдытæ æргом кæныны фæрæз нæу, литературæ у хъомылады хотых, æмæ уымæ гæсгæ ирон литературæйы ахуыртæн скъолайы ис стыр ахадындынад.

Ахуырты рæстæг пайдагонд цæуы ахæм ахуырадон технологитæй:

- ✓ скъоладзаутæм индивидуалон цæстæй кæсыны технологи (дифференциаци);
- ✓ проблемон ахуыртæ;
- ✓ информацион-коммуникативон технологи;
- ✓ æнæниздзинад хъахъхъæныны технологи;
- ✓ бæрæггæнæнты инновацион системæ, "портфолио";
- ✓ коллективон куысты хуызтæ (къæйттæй куыст, къордты куыст);
- ✓ проектон-иртасæн технологи(ацы куыст кæнын хъæуы алы урочы дæр).

✓ *Кусæн программæмæ хаст ивддзинæдтæ*

Ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуырадон программæты (Дзæуджыхъæу, "Ир", 2016 аз) 10-æм къласы ирон литературæ ахуыр кæнына æмæ лæвæрд цæуы 68 сахаты. Ахуыры азы 34 къуырийы кæй ис, уымæ гæсгæ сахæтты нымæц дæр уайы 68 сахаты.

Нæ Кусæн программæйы дæр лæвæрд цæуы ацы сахæтты нымæц.

Ирон æвзаг æмæ литературæйы ахуырадон программæимæ абаргæйæ, 10-æм къласы Кусæн программæмæ хаст æрцыдысты *ахæм ивддзинæдтæ*:

1. Фылдæргонд æрцыдысты ныхасы рæзтыл куысты сахæттæ, фæхъæздыгдæр сты коммуникативон куысты хуызтæ.
2. Ахуырадон программæйы бæрæггонд цæуынц темæтæ:

Ранымæд хатдзæгтæм гæсгæ, нæ Кусæн программæйы текстыл бакусына æмæ темæтæм стæй сæ мидисмæ хаст æрцыд ивддзинæдтæ.

Текстимæ баст темæтæ лæвæрд цæуынц ахæм фæткыл:

2. "Текст", "Тексты темæ", "Тексты сæйраг хъуыды", "Тексты арæзт, абзац", "Хъуыдыйæдты бастдзинад тексты", "Тексты хуызтæ".
3. Фыссæджы цард æмæ сфæлдыстадыл бæстондæр дзурын. Ацы æмбарынадтыл 10-æм къласы хъуамæ фылдæр куыст цæуа, бæлвырддæр иртæстгонд хъуамæ цæуой, уымæн æмæ хорз æххуыс сты ныхасы рæзтыл бакусына.

Къæлендарон пълан ирон литературæйæ 10 къласы.

№ уро чы	Сæргонд	Урок	Ным	Урочы темæ.	Фæстиуджытæ	УАА Скъ.универсалон архайдтытæ
1	Разныхас.1	1		<i>Презентаци.</i> Ирон	<i>Арæхсын:</i> -текст скъуыддзæгтыл	Тесты хъæугæ æрмæг агурын (П)

	с			советон литература 1917-1929 азты.	(хицæн эпизодтыл) дих кæнын; -тексты сæйраг хъуыды иртасын; -уацмысы архайды цыд логикон æгъдауæй раст дзурын; -дыууæ фæлгонцы кæрæдзийыл абарын, авторы ахастдзинад йæ героймæ сбæрæг кæнын, хъайтары архайд æмæ миниуджытæн раст аргъ кæнын.	Аив ныхасыл куыст (К) Проблемон фарста æвæрын(П) Адæймаджы миддунейæн эстетикон æгъдауæй аргъ кæнын æмæ æмбарын(Л) Ныхмæлæуд хъуыдыдæ райхалын(К)
2	Гæдиаты Цомахъ. 5с	1		Цомахъы биографи, йæ революцион куыст 1905- 1907 азты. «Ос- Бæгъатыр». Трагедийы историон бындур.	Арæхсын: -драмон уацмысæн анализ кæнын, -уацмысы архайды цыд логикон æгъдауæй раст дзурын, авторы ахастдзинад йæ героймæ бæрæг кæнын, хъайтары архайд æмæ миниуджытæн раст аргъ кæнын.	Анализ, синтез, абарст, зонындзинадтæ æмæ арæхстдзинадтæ иумайаг кæнын (П) Тексты хъæугæ æрмæг агурын (П) Аив ныхасыл куыст (К) Алыхуызон хъуыдытæ хынцын æмæ кординаци кæнын (К)æрмæджы фæткæвæрдыл ахъуыды кæнын(П)
3		1		Презентаци. Гæбайы фæлгонц, йæ сæфты фæндаг.		
4		1		Адæмы патриотизм		
5		1		Презентаци. Гæба йы фæлгонц, йæ сæфты фæндаг.		
6		1		Уацмысы æвзаджы æууæлтæ. Йæ акуалондзинад нæ царды.		
7	Н/Р/К	1		Нывæцæн « <i>Национ иудзинад</i> » ныффыссынмæ цæттæгæнæн урок		
8	Коцойты Арсен.	1		Коцойты Арсены цард æмæ æхсæнадон куыст.	Арæхсын: -текст скъуыддзæгтыл (хицæн эпизодтыл) дих кæнын; -тексты сæйраг хъуыды иртасын; -уацмысы архайды цыд логикон	Тесты хъæугæ æрмæг агурын (П) Аив ныхасыл куыст (К) Проблемон фарста æвæрын(П) Адæймаджы миддунейæн эстетикон
9	5с	1		Радзырды «Æмбæлттæ»- йы композицион арæзт.		

10		1		«Енхъæл нæ уыдысты»-йы темæ, идейæ.	æгъдауæй раст дзурын; -дыууæ фæлгонцы кæрæдзийыл абарын, авторы ахастдзинад йæ героймæ сбæрæг кæнын, хъайтары архайд æмæ миниуджытæн раст аргъ кæнын.	æгъдауæй аргъ кæнын æмæ æмбарын(Л) Ныхмæлæуд хъуыдыдæ райхалын(К)
11		1		Гыццыл адаймаджы хъысмæт «Енæном радзырд»-ы		
12		1		Арсены ахадындынад ирон литературæйы.		
13	Малиты Георги. 3с	1		Георгийы царды хабæрттæ. Поэмæ «Темур- Алсахъ».	<i>Арæхсын</i> :-лиро – эпикон уацмыс æвзарын, -уацмысы архайд цыд логикон æгъдауæй раст дзурын, авторы ахастдзинад йæ героймæ сбæрæг кæнын, хъайтары архайд æмæ миниуджытæн раст аргъ кæнын	Фарст райхалынæнахадгæдæр мадзæлттæ агурын (П) Дзургæ ныхасы æмбаргæ арæзт (П) Хи хъуыдытæ бæлвырд æмæ æххæстæй зæгъын (К)
14		1		Сæйраг хъайтары фæлгонц.		
15		1		<i>Презентаци.</i> «Дзандзирахъ»-ы сюжет, конфликт, идейæ.		
16	Багъæраты Созыр. 1с.	1		Багъæраты Созыры цардвæндаг æмæ сфæлдыстадыл афæлгæст.		
17	Барахъты Гино. 5с	1		Барахъты Гинойы цард æмæ æхсæнадон куыст. «Арæбиаты Гуыргъохъ». Дзыллæты сæрибарыл тох кадæджы	<i>Арæхсы</i> :-бæлвырд кæнын уацмысы сæйраг проблематикæ, - аивадон мадзæлтты ахъаз сюжет æмæ композиции равдисынаен, -бæрæг кæны сæйраг архайæджы характерон хицæндзинадтæ, бынат фæлгонцты системæйы, авторы бæрæгтæнаен	Ахуырадон æрмæджы этикон нысаниуæгæн раст аргъ кæнын (Л) Анализ, синтез, классификаци(П) Тексты æмбарынад, хъæугæ æрмæг сæ исын зонын(П) Аххос æмæ фæстиуджытæ раиртасын (П) Æмбæлгæ хуызы спайда кæнын дзургæ ныхасæй хъуыддæгтæ аразгæйæ(К) Æмбæлгæ хуызы спайда кæнын фысгæ ныхасы рæзты(К)
18		1		<i>Презентаци.</i> «Азджериты Куыцыкк.» Поэмæйы романтикон стили æууæлтæ.		
19		1		Бæстырæсугъды патриотон æнкъарæнтæ.		
20		1		Куыцыкк æмæ Бæстырæсугъды		

				трагикон хъысмæт.		
21		1		Аивады темæ кадæджы.		
22.	<i>Н./Р.К</i>	1		Нывæцæн « <i>Райгуырæн уæзæгмæ уарзондзинад</i> » ныффыссынмæ цæттагæнæн урок.	Арæхсын: Хи хъуыдытæ бæлвырд кæнынæн критеритæй пайда кæнын, æмбаргæ æмæ хибарæй аразын фысгæ ныхас рацыд æрмæгæй;	
23.	<i>Н./Р.К</i>	1		Нывæцæн ныффыссын.		
24.	Хъамберди аты Мысост 1с	1		Хъамбердиаты Мысосты царды хабæрттæ. Йе сфæлдыстадыл афæлгæст.		
25.	Беджызаты Чермен. 5с	1		Беджызаты Чермены цард æмæ сфæлдыстад. Новеллæты цикл «Мæсгуытæ дзурынц».	Арæхсы: бæлвырд кæнын уацмысы сæйраг проблематикæ, аивадон мадзæлтты ахъаз сюжет æмæ композиции равдисынаен, Бæрæг кæны сæйраг архайæджы характерон хицæндзинаedtæ, бынат фæлгонцты системæйы, авторы бæрæггæнæн	Хи хъуыдытæ бæлвырд кæнгæйæ, критеритæй пайда кæнын(К) Хибарæй саразын алгоритмон архайд(П) Аххос æмæ фæстиуджытæ раиртасын (П) Анализ, синтез, классификаци(П) Тексты æмбарынад, хъæугæ æрмæг сæ исын зонын(П)
26.		1		Презентаци. Таурæгъ «Кодзыртæ»-йы ирон сылгоймаджы фæлгонц		
27.		1		« Уанелы Тутыр» - ы мидис.		
28.		1		Колыты Бецийы мастисæн.		
29.		1		Новеллæты бынат æмæ ахадындынад ирон литературæйы.		

30.	<i>Н./Р.К</i>			Нывæцæн «Сылгоймаджы хъысмæт» ныффыссынмæ цæттæгæнæн урок.	Арæхсын: Хи хъуыдытæ бæлвырд кæнынæн критеритæй пайда кæнын, æмбаргæ æмæ хибарæй аразын фысгæ ныхас рацыд æрмæгæй;	
31.	Тыбылты Алыксандр . 1с	1		Тыбылты Алыксандры литературон – критикон бынтæ.		
32.	Хъуылаты Созырыхъо . 5с	1		Хъуылаты Созырыхъойы цард æмæ сфæлдыстад. «Иудзонгон». Къласы тохы цаутæ мидхæсты рæстæджы	Арæхсын: æмбаргæ æмæ хибарæй аразын фысгæ ныхас рацыд æрмæгæй;	Æмбæлгæ хуызы спайда кæнын фысгæ ныхасы рæзты(К)
33.		1		Презентаци. Социалон быцæутæ радзырд «Номылус»-йы.	Арæхсы: бæлвырд кæнын уацмысы сæйраг проблематикæ, аивадон мадзæлтты ахъаз сюжет æмæ композиции равдисынæн,	Ахуырадон æрмæджы этикон нысаниуæгæн раст аргъ кæныны (Л) Анализ, синтез, классификаци(П) Тексты æмбарынад, хъæугæ æрмæг сæ исын зонын(П)
34.		1		Сылгоймаджы уавæр æмæ трагикон хъысмæт.	Бæрæг кæны сæйраг архайæджы характерон хицæндзинæдтæ, бынат фæлгонцты системæйы, авторы	Аххос æмæ фæстиуджытæ раиртасын (П)
35.		1		Адæмы уавæр уацмысы.	бæрæггæнæн	Æмбæлгæ хуызы спайда кæнын дзургæ ныхасæй хъуыддæгтæ аразгæйæ(К)

36.		1		Радзырд «Дыууæ къæрныхы» мидис.		
37.		1		Фæрнионы цард æмæ сфæлдыстад.		
38.	Фæрниаты Къоста. 6с	1		«Уады уынæр». Хохæгты тох хæдхæцæг паддзахы ныхмæ.	Арæхсы: бæлвырд кæнын уацмысы сæйраг проблематикæ, аивадон мадзæлтты ахъаз сюжет æмæ композиций рагдасынæн, Бæрæг кæны сæйраг архайæджы характерон хицæндзинæдтæ, бынат фæлгонцты системæйы, авторы бæрæггæнæн адæймаджы уавæр æмæ фæлгонцаразæн мадзæлттæ сбæрæг кæнынæн.	Ахуырадон æрмæджы этикон нысаниуæгæн раст арг кæныны (Л) Анализ, синтез, классификаци(П) Тексты æмбарынад, хъæугæ æрмæг сæ исын зонын(П) Аххос æмæ фæстиуджытæ раиртасын (П) Æмбæлгæ хуызы спайда кæнын дзургæ ныхасæй хъуыддæгтæ аразгæйæ(К)
39.		1		Презентаци. Социалон æмæ этикон проблемæ.		
40.		1		Мисурæты трагедион уавæр.		
41.		1		Цæрайы фæлгонц.		
42.		1		Пейзаж æмæ романы поэтикæйы		
43.	Н./Р.К			Нывæцæн « <i>Адæймаджы нысан царды</i> » ныффыссынмæ цæттæгæнæн урок.		
44.		1		Нигеры бынат ирон литературæйы æмæ культурайы.	Арæхсын: лирикон æмдзæвгæйы арын сæйраг фæлгонцтæ (предметтæ), фылдæр ныхмæвæрд æвæрдæй. -хицæн кæнын фæлгонцтимæ баст лексикон рæнхъытæ.	Хи хъуыдытæ сбæлвыд кæнынæн бæлвырд критеритæй пайда кæнын(К) Ахуырадон æрмæджы этикон нысаниуæгæн раст арг кæныны (Л) Анализ, синтез, классификаци(П) Тексты æмбарынад, хъæугæ æрмæг сæ исын зонын(П) Аххос æмæ фæстиуджытæ раиртасын (П)
45.	Нигер. (Дзанайты Иван) 4с	1		Авторы позиции «Фæстаг хъæбысы»		
46.		1		Æмдзæвгæ «Хидыл»-ы философон мидис.		
47.		1		Фадат æмæ адæймаджы хъысмæт «Нæ тæрсын		

				æз»-ы.		
48.		1		Сагъæс царды нысаныл «Бонтæ бонты фæдыл уайынц»		
49.		1		Нигеры сфæлдыстады ахадындзинад ирон литературæйы.		
50.	Боциты Барон 2с	1		Роман «Саст рæхыс»- ы темæ æмæ идейæ.	<i>Арæхсы:</i> бæлвырд кæнын уацмысы сæйраг проблематикæ, аивадон мадзæлтты ахъаз сюжет æмæ композиции равдисынæн,	
51.		1		Хъайтары сурæт-характер равдисыны мадзал.		
52.	Туаты Дауыт 3с	1		Туаты Дауыты царды хабæрттæ. Драма «Сидзæргæс»-ы сюжет.	<i>Арæхсын:</i> драмон уацмысæн анализ кæнын, -уацмысы архайд цыд логикон æгъдауæй раст дзурын, авторы ахастдзинад йæ героймæ сбæрæг кæнын, хъайтары архайд æмæ миниуджытæн раст аргъ кæнын.	Æмбæлгæ хуызы спайда кæнын дзургæ ныхасæй хъуыддæгтæ аразгæйæ(К) Ахуырадон æрмæджы этикон нысаниуæгæн раст аргъ кæныны (Л)
53.		1		Драмæйы композиции æмæ фæлгонцты дих.		
54.		1		Нуцæйы трагедион хъысмæт.		
55.	Мамсырыт ы Дæбе. 3с.	1		Мамсыраты Дæбейы сфæлдыстады характеристикæ.	<i>Арæхсы:</i> бæлвырд кæнын уацмысы сæйраг проблематикæ, аивадон мадзæлтты ахъаз сюжет æмæ композиции равдисынæн,	Ахуырадон æрмæджы этикон нысаниуæгæн раст аргъ кæныны (Л) Æмбæлгæ хуызы спайда кæнын дзургæ ныхасæй хъуыддæгтæ аразгæйæ(К)
56.		1		Радзырд «Аууон»-ы сæтирæ.		
57.		1		Уацмыс «Фæсмон»-ы идейон мидис.		
58.	Разныхас.			Ирон литература Фыдыбæстæйы Стыр Хæсты азты.		

59.	Кочысаты Мухарбег. 2с	1		Кочысаты Мухарбеджы сфæлдыстадыл афæлгæст. Уарзондзинады мотивтæ «Сау цæстыты».	<i>Арæхсын:</i> лирикон æмдзæвгæйы арын сæйраг фæлгонцтæ (предметтæ), фылдæр ныхмæвæрд æвæрдæй. -хицæн кæнын фæлгонцтимæ баст лексикон рæнхытæ.	Хи хъуыдытæ сбæлвыд кæнынæн бæлвырд критеритæй пайда кæнын(К)
60.		1		Мухарбеджы æмдзæвгæты поэтикон хицæн æууæлтæ.		
61.	Калоты Хазби. 2с	1		Калоты Хазбийы цыбыр цардыл афæлгæст. Лирикон геройы уæздан æнкъарæнтæ, йæ цардбæллон хъуыдытæ. («Фæстаг салам», «Хорзæй баззай, Ир», «Æз мæ цард...».)	<i>Арæхсын:</i> -хицæн кæнын фæлгонцтимæ баст лексикон рæнхытæ.	Дзургæ ныхас æмбаргæ æмæ сæрибарæй аразын(П)
62		1		Хазбийы поэтикайы бынат йæ рæстæджы ирон литературæйы.		
63	Плиты Грис. 6с	1		Плиты Грисы лирикайы сæйраг фарстытæ. Хъайтарон национ удыхæд авторы зондахаст æмæ хæсты философи æмдзæвгæ «Солдат»-ы.	<i>Арæхсын:</i> драмон уацмысæн анализ кæнын, -уацмысы архайды цыд логикон æгъдауæй раст дзурын, авторы ахастдзинад йæ героймæ сбæрæг кæнын, хъайтары архайд æмæ миниуджытæ, раст аргъ сын кæнын. Бæрæг кæны сæйраг архайæджы характерон хицæндзинадтæ, сæ бынат фæлгонцты системæйы, авторы бæрæггæнæн, адæймаджы уавæр æмæ фæлгонцаразæн мадзæлттæ сбæрæг кæнынæн.	Ахуырадон æрмæджы этикон нысаниуæгæн раст аргъ кæныны (Л) Анализ, синтез, классификаци(П) Тексты æмбарынад, хъæугæ æрмæг сæ исын зонын(П) Аххос æмæ фæстиуджытæ раиртасын (П) Æмбæлгæ хуызы спайда кæнын дзургæ ныхасæй хъуыддæгтæ аразгæйæ(К)
64		1		<i>Презентаци.</i> Историон трагеди «Чермен». Йæ темæ æмæ композицион арæзт.		
65		1		Чермен - адæмы бартыл тохгæнгæнæг.		

66.		1		Æлдæртты кьорд, сæ миддуне, сæ зондахаст.		
67.		1		Уацмысы арæзт, сюжет, композици.		
68.		1		<i>Театралон равдыстмæ бакаст.</i>		

Традиционная культура осетин

Программа для средней общеобразовательной школы

Составители: Р.С. Бзаров, В.С. Газданова

Пояснительная записка

Настоящая программа рассчитана на изучение традиционной культуры осетин в 10 и 11 классах средней общеобразовательной школы. Курс традиционной культуры занимает особое место среди дисциплин национально-регионального компонента. Его изучение в школе предоставляет учащимся возможность освоить тот минимум этнологических и историко-культурных знаний, который необходим для правильной интерпретации сохранившихся до настоящего времени традиционных институтов, определения их места в социальной и духовной жизни современного общества.

Программа
курса "Традиционная культура осетин"**10 "Б"**

№	Кол. час	Тема урока	Дата
1	1	Модель мира в традиционной культуре осетин.	
2	1	Различные способы моделирования пространства и времени.	
3	1	Образы пространства. Символы зоологические, цифровые, цветовые.	
4	1	Время и ритуал. Мифологическое представление о циклическом времени. Центр мира или мировая ось.	
5	1	Картина мира. Роль родного языка в формировании картины мира. В.И.Абаев – выдающийся исследователь осетинского языка и фольклора.	
6	1	Религиозные представления осетин. Главные черты и особенности осетинской религиозной	

		традиции.	
7	1	Строгое единобожие. Сохранение осетинами древнего индоиранского, скифского религиозного наследия. «Семь святых».	
8	1	Единый Бог – Хуыцау. Святые-покровители и их функции.	
9	1	Храмы-святые места. Приготовление к богослужению и правила поведения в святом месте. Служитель <i>дзуарылаг</i> .	
10	1	Осетинская молитва. Содержание и порядок молитвословия.	
11	1	Мировые религии в Осетии. Православное христианство и ислам.	
12	1	Осетинский календарь. Типы времени: мифологическое, историческое, реальное, физическое.	
13	1	Календарь как система счисления временных промежутков. Год. Времена года: связанные с ними природные явления, хозяйственные заботы, цветовые и музыкальные символы.	
14	1	Месяцы и их названия. Дни недели и их святые-покровители.	
15	1	Устное народное творчество. Сказители и их роль в сохранении осетинского фольклора.	
16	1	Жанры устного народного творчества. Отражение в фольклоре народных идеалов.	

17	1	Нартовский эпос. Место сказаний о нартах в мировой типологии эпических произведений. Ж. Дюмезиль – выдающийся исследователь осетинского эпоса и мифологии.	
18	1	Предания, легенды, былинки.	
19	1	Песни: историко-героические, обрядовые, трудовые.	
20	1	Сказки волшебные и бытовые, сказки о животных	
21	1	Загадки. Пословицы, басни и притчи.	
22	1	Народная музыкальная культура. Народная музыка и ее жанры. Формы исполнения.	
23	1	Музыкальные инструменты и их классификация: духовые, струнные, ударные, клавишно-язычковые инструменты.	
24	1	Б.А.Галаев – основоположник изучения осетинской народной музыки	
25	1	Народная хореография и театр. Осетинская народная хореография	
26	1	Хороводные, парные, мужские танцы. Место хореографии в народной культуре.	
27	1	Народный театр. Драматические и песенно-плясовые представле	
28	1	Маски и обрядовое ряжение. Сатирические и шуточные сценки.	
29	1	Кукольные представления. Обрядовые игры.	
30	1	М.С. Туганов – выдающийся художник и этнолог, исследователь народной хореографии и театральной культуры.	
31	1	Профессиональное ремесло и прикладное искусство. Осетинский орнамент.	

32	1	Мотивы орнамента, их древнее происхождение. Функции орнамента, его применение в прикладном искусстве.	
33	1	Женское художественное шитье. Золотое шитье. Художественное ткачество и плетение. Вышивка и аппликация.	
34	1	Строительное ремесло.	
35	1	Архитектурно-строительное мастерство. Каменное и деревянное строительство.	